

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Немцов В.Д. Стратегічний менеджмент / В.Д. Немцов, Л.Є. Довгань. – К.: ТОВ «УВПК «ЕксОб», 2001. – 560 с.
2. Damelio R. The Basics of Benchmarking / R. Damelio. – New York: Quality Resources, 2007. – 74 p.
3. Kleine B. Benchmarking for continuous performance improvement: tactics for success / B. Kleine // Total Quality Environmental Management. – 2004. – Spring. – P. 283–295.
4. Benchmarking Global Manufacturing / Jeffrey Miller, Arnoud DeMeyer, Jinichiro Nakane and Kasra Ferdows. – Business, Homewood, Ill., 2002.
5. Деминг Э.У. Выход из кризиса / Деминг Э.У. – Тверь: Альпина Паблшерз, 2007. — 420 с.
6. Исикава Каору. Японские методы управления качеством / Каору Исикава. – М.: Экономика, 1988. – 215 с.
7. Andersen B. The benchmarking handbook / Bjørn Andersen, Per-Gaute Pettersen. – London: Chapman&Hall, 2008.

Стаття надійшла до редакції 12.03.2012.

УДК 658

Гірка К.С. аспірантка ТНЕУ, асистент
ПВНЗ «Буковинський університет», м. Чернівці

ІСТОРИЧНЕ ПОХОДЖЕННЯ КОНТРОЛІНГУ ЯК ЕКОНОМІЧНОЇ НАУКИ

В статтє изложено материал по экономической сущности и исследовано историческое происхождение термина «контроллинг», а также показано различие между «контролем» и «контроллингом».

Ключевые слова: контроль, контроллинг, менеджмент, финансовые решения, служба контроллинга.

The article presents the material on economic substance, studies historical origins of the term "controlling" and shows the difference between "control" and "controlling".

Key words: control, controlling, management, financial decisions, controlling service.

Актуальність дослідження. Утвердження реальної незалежної держави неможливе без створення стабільної високоефективної національної економіки. Проте вже на час проголошення незалежності Україна виявилася немічною і деформованою в економічному відношенні, в країні швидкими темпами відбувався спад виробництва, і це призвело до економічної кризи.

Однією з причин виникнення кризової ситуації в більшості українських підприємств є низький рівень менеджменту. Саме некваліфіковані та помилкові дії керівництва довели багатьох суб'єктів господарювання до межі банкрутства. Прийняття правильних управлінських та фінансових рішень неможливе без упровадження в багатьох підприємствах системи контролінгу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні питання контролінгу почали широко досліджуватися в кінці 70-х – на початку 80-х років ХХ ст. Принципові проблеми контролінгу суб'єктів господарювання знайшли відображення в працях таких вчених: Д. Хана, Е. Майєра, Р. Манна, М. Пушкаря, Л. Сухарева, П. Лебедева та ін.

Цілі статті та постановка завдання – розглянути економічну суть і зробити історичний огляд терміна «контролінг», визначити відмінності між поняттями «контроль» і «контролінг».

Виклад основного матеріалу. Нестабільна економічна ситуація, яка склалася на підприємствах в Україні, тобто складні економічні умови, загострення екологічних проблем, нестабільна правова база потребують швидкого «позитивного штурму» для забезпечення стабільного та позитивного фінансового результату діяльності не тільки в поточному періоді, але й у довгостроковій перспективі. Тому критерієм якості та реалізації розробки позитивних показників з обліку, планування, аналізу та інформаційного забезпечення є система контролінгу.

Термін «контролінг» походить від англійського слова *to control*, що в перекладі означає – контролювати, управляти, з французького слова *controler*, що означає «реєстр, перевірний список» [9].

Незважаючи на походження терміна, саме поняття «контролінг» серед фахівців так і не знайшло остаточного визначення змісту.

В економічній літературі можна зустріти безліч трактувань терміна з різних точок зору. Так, наприклад, Р. Манн і Е. Майєр [6] інтерпретують контролінг як управління прибутком, систему регулю-

вання, яка дозволяє отримати максимальний за даних умов прибуток і при цьому основну увагу вони зосереджують на плануванні, обліку та аналізі.

Зокрема, Майєр [6] розглядає контролінг також як сукупність методів стратегічного й оперативного управління: обліку, планування, аналізу і контролю, об'єднаних на якісно новому етапі розвитку ринкових відносин на Заході в єдину систему, функціонування якої підпорядковується визначеній цілі.

Д. Хан [10] вважає, що «...контролінг містить комплекс завдань по плануванню, регулюванню і спостереженню», а основна його функція полягає в підтримці управління підприємством.

М.С. Пушкар під контролінгом розуміє концепцію ефективного управління економічним об'єктом з метою забезпечення його сталого і тривалого існування в постійно змінюваному середовищі [8].

Тому можна сказати, що контролінг – це система, яка містить комплекс завдань та пропозицій щодо стабільного досягнення максимального прибутку як у поточному, так і в майбутньому періодах.

Поява такої самостійної науки, як контролінг має давню історію. Перший доказ його існування та введення з'явився ще у XV столітті, спочатку при королівському дворі в Англії, а потім і у Франції. Про це свідчать історичні відомості.

Проте теоретичний і практичний інтерес щодо ідеї введення такої системи було реалізовано в управлінні виробництвом. Тобто необхідність впровадження контролінгу виникла при необхідності поліпшення методів виробничого обліку та удосконалення методів фінансового контролю.

Передумовою створення концепції контролінгу, яка виникла понад 100 років тому, стали:

1. Причини всесвітньої економічної кризи.
2. Більш жорстке оподаткування.
3. Складні форми фінансування [3].

Потрібно також звернути увагу на те, що однією з перших країн, яка застосувала концепцію контролінгу, є США. За своєю хронологією розвитку концепція набула свого характеру таким чином:

- 1778 рік – законодавчо створене відомство «Controller, Auditor, Treasurer and six Commissioner of Accounts», основним завданням якого було управління державним господарством і контроль за використанням коштів;
- 1880 рік – запроваджена посада контролера в залізничні компанії «Atchison Topeka and Santa Fe Railway System», де вперше контролінг впроваджено на підприємстві для вирішення фінансово-економічних завдань – управління внесками і основним капіталом;
- 1892 рік – компанія «General Electric» вперше впроваджує контролінг в індустріальному підприємстві [3].

Потім на деякий проміжок часу концепцію майже не використовують і забувають про неї взагалі. Але, починаючи вже з 90-х років XX століття, поняття «контролінг» та його ідеї впроваджують на підприємствах колишньої НДР, Польщі, Чехії.

На сьогоднішній день практично в усіх країнах тією чи іншою мірою застосовують систему контролінгу як одну з найефективніших елементів господарювання.

Деякі спеціалісти так і порівнюють контролінг із контролем. Але є відмінність між цими поняттями. Щоб більш детально зрозуміти ці відмінності, сформульовано порівняльну характеристику на основі аналізу наукової літератури, подану в табл. 1 [2].

Таблиця 1

Порівняльна характеристика контролю і контролінгу

КОНТРОЛЬ	КОНТРОЛІНГ
Фіксація минулих фактів	Випереджаючий контроль
Контроль за діяльністю в рамках заданої системи координат	Контроль за системою координат
Забезпечення оперативної прибутковості, ліквідності	Підтримка стратегічного потенціалу
Оцінка ефективності окремих функцій і робіт	Оцінка ходу реалізації стратегії, досяжність місії
Оцінка фактів, що вже відбулися	Націленість на перспективу
Оптимізація співвідношення витрати – прибуток	Забезпечення життєздатності підприємства, рух до стратегічної мети розвитку
Оцінка відповідності бюджету	Оцінка майбутніх переваг
Контроль кінцевих результатів	Оперативність
Стандартизовані процедури	Гнучкіші системи обліку

Основний зміст контролінгу як окремої науки пов'язаний з управлінням і регулюванням господарської та фінансової діяльності, що може забезпечити інформацією про становище техніко-економічних показників роботи фірми.

Метою контролінгу є отримання даних, обробка і трансформація в інформацію для управління та прийняття рішень, яка є нестандартною і призначається для виявлення тенденцій та закономірностей явищ і процесів у діяльності підприємства, допомагає розробити заходи, які забезпечують його життєдіяльність.

Для покращення формування структури управління підприємством необхідно враховувати усі позитивні та негативні умови, що виникають у зовнішньому та внутрішньому середовищах, оскільки організаційна структура безпосередньо впливає на ефективність прийняття рішення.

Найголовнішим питанням, на яке слід звернути увагу в системі контролінгу, є, перш за все, виживання підприємства в майбутньому. Завданням побудови раціональної фінансово-економічної стабільності підприємства є створення служб, які здатні вирішувати весь спектр проблем. Ця складова на підприємствах щодо застосування контролінгу здійснюється спеціалістами: фінансовим директором, контролером-фахівцем та іншими. Усі ці служби, як правило, повинні працювати єдиною командою з метою збільшення обсягів реалізації продукції, товарів чи послуг, а також підвищення прибутковості підприємства.

Служба контролінгу виконує безліч різноманітних функцій, але у сукупності з функціями контролінгу можна виділити дві найважливіші функції у застосуванні в фінансово-господарській діяльності підприємства.

Перш за все, виділяють сервісну функцію, суть якої полягає у наданні необхідної інформації для управління. Інформаційне обслуговування контролінгу забезпечується з допомогою системи планування, нормування, обліку і контролю, орієнтованих на досягнення мети, кінцевого результату діяльності підприємства. Інформація повинна містити задані планові і фактичні дані, відхилення, які виявляються засобами обліку [4].

Суть другої функції, яка лежить в основі служби контролінгу, – управлінська. Вона полягає у прийнятті рішень, або точніше, методології прийняття рішень та їх координації, у використанні даних аналізу відхилень, ставок покриття, загальних результатів діяльності для прийняття рішень з управління. Такі рішення приймаються на всіх рівнях управління підприємством, і досить важливим завданням контролінгу є координація цілей різних рівнів, засобів і методів їх реалізації з тим, щоб максимальною мірою забезпечити досягнення кінцевої мети підприємства [4].

Виходячи з вищеперелічених функцій, служба контролінгу, яка буде займатися питаннями про підвищення процесу підприємницького «розквіту», реалізує систему за такими діями:

1. Процес створення, обстеження та редагування організаційної структури підприємства.
2. Оптимізація організаційної системи внутрішнього документообігу.
3. Організація роботи окремих служб або певних функцій бізнесу.
4. Належне формування системи управлінського обліку на основі впровадження ефективної облікової політики.
5. Формування системи управління підприємством з допомогою системи стратегічних показників.
6. Проведення супроводжувальних семінарів, тренінгів і надання консультацій адміністративному персоналу підприємства.

Таким чином, роль та місце контролінгу можна подати у вигляді схеми (рис. 1).

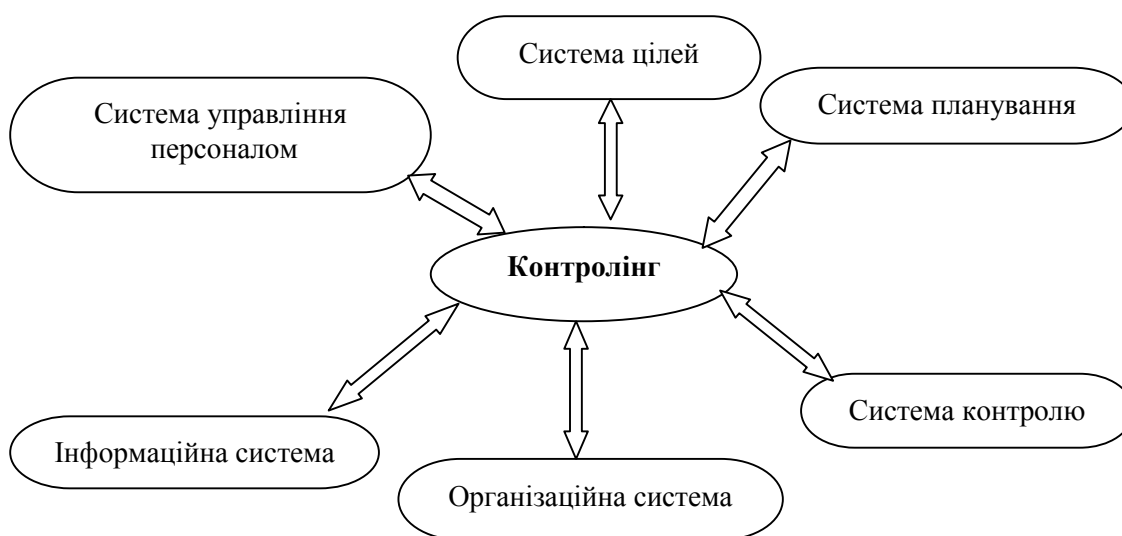


Рис. 1. Роль і місце контролінгу

Висновки. Отже, підводячи підсумок всього вищевикладеного матеріалу, можна дійти висновку, що саме система контролінгу може будь-яке підприємство «втягнути» на належний рівень існування, тобто це є надійним механізмом роботи щодо підтримання ефективного функціонування та ефективної системи прийняття, реалізації, контролю й аналізу управлінських рішень.

Результати дослідження необхідно відображати в статуті підприємства, не допускати організації підприємств, які передбачають свою збиткову діяльність, і строго дотримуватися цих вимог. Адже збиткова діяльність розорує не тільки окремого підприємця, а й державу в цілому. Та і функціонування збиткових підприємств в умовах ринку неможливе і недоцільне.

Це ще раз підтверджує, що з поширенням контролінгу в Україні буде зростати зацікавленість сферою завдань фахівців з контролінгу та діяльність управління:

- 1) розробка організаційних принципів, стратегій, політик, методик, процедур і регламентів щодо відстеження позицій підприємства;
- 2) оцінки ефективності проведеної політики управління ризиками і здійснення її коригування;
- 3) можливий вплив зміни зовнішніх умов на структуру та величину ризиків; планування заходів щодо подолання ризиків;
- 4) планування структури і рентабельності підприємства;
- 5) аудит та управління позиціями підприємства;
- 6) облік, підготовка та аналіз фінансової звітності;
- 7) контроль над виконанням відповідних встановлених процедур у сфері управління.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аксентюк М.М. Контролінг в системі менеджменту та еволюція його розвитку / М.М. Аксентюк // Матеріали наук.-практ. конф. [«Актуальні проблеми сучасного менеджменту»], (Київ, 18 трав. 2005 р.) / Мін-во праці та соціальної політики України, Ін-т підготовки кадрів державної служби зайнятості. – К.: ІПК ДЗСУ, 2005. – С. 46–51.
2. Анискин Ю.П. Планирование и контроллинг: учебник [по специальности «Менеджмент организации»] / Ю.П. Анискин, А.М. Павлова. – М.: Омега-Л, 2003. – 280 [1] с. – (Высшая школа менеджмента).
3. Давидович І.Є. Контролінг: навч. посіб. / І.Є. Давидович. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 552 с.
4. Криклій А.С. Методологічні засади контролінгу в банках / А.С. Криклій // Економіка та держава. – 2006. – № 7. – С. 8–10.
5. Лебедев П.В. Контроллинг: теория, методика, практика / П.В. Лебедев. – Мн.: УП «ИВЦ Минфина», 2001. – 152 с.
6. Манн Р. Контроллинг для начинающих / Р. Манн, Э. Майер; пер. с нем. – М.: Финансы и статистика, 1995.
7. Овечко А.В. Моделирование адаптивных характеристик производственно-экономических систем / А.В. Овечко // Модели управления в рыночной экономике: сб. науч. трудов; под общ. ред. Ю.Г. Лысенко; Донецкий гос. ун-т. – Донецк: ДонГУ, 2002. – № 5. – 406 с.
8. Пушкар М.С. Контролінг – інформаційна підсистема стратегічного менеджменту: [монографія] / М.С. Пушкар, Р.М. Пушкар. – Тернопіль: Карт-бланш, 2004. – 370 с.
9. Сухарева Л.А. Контроллинг – основа управления бизнесом / Л.А. Сухарева, С.Н. Петренко. – К.: Эльга, Ника-Центр, 2002. – 208 с.
10. Хан Д. Планирование и контроль. Стоимостно-ориентированные концепции контроллинга / Д. Хан, Х. Хунгенберг: [пер. с нем.; под ред. Головача Л.Г., Лукашевича М.Л. и др.]. – М.: Финансы и статистика, 2005. – 928 с.

Стаття надійшла до редакції 03.04.2012.